

4. Актуальні питання політичних наук
Мусієнко І. В.,
доцент кафедри історії науки і техніки
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»,
кандидат історичних наук
м. Харків, Україна

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СТОСУНКІВ

Культурну дипломатію визначають як тип громадської дипломатії, що включає "обмін ідеями, цінностями, традиціями та іншими аспектами культури або ідентичності" [10]. Метою культурної дипломатії держави є вплив на політичну та економічну еліту інших держав та транснаціональних акторів задля пояснення та просування своїх культурних ідеалів та системи цінностей («культурна дипломатія показує душу нації» [7]) і забезпечення тим самим підтримки міжнародною спільнотою власних національних економічних і політичних цілей та національної безпеки. Терміни «культурна дипломатія», «зовнішня культурна політика» увійшли в науковий обіг після публікацій 2000 р. Концепції зовнішньої культурної політики Німеччини [6].

Культурна дипломатія як один із засобів зовнішньополітичного комунікативного обміну активно використовується провідними країнами світу для покращення власного іміджу та конкурентоспроможності; досягнення основоположних цілей зовнішньої політики держави; реалізації державної культурної політики, популяризації власної культури, посилення культурної присутності у світі, створення цілісного гуманітарного простору країни; культурних обмінів; нарощування потенціалу «м'якої», «розумної» сили та «символічного» капіталу; брендингу міст та регіонів; сприяння економічному розвитку держави, освоєння нових ринків. Головним принципом культурної дипломатії є готовність до міжкультурних комунікацій та міжкультурного діалогу, толерантність та відкритість до інших культур. Вона сприяє створенню атмосфери міжнародної довіри, підтримки, діалогу та взаєморозуміння.

Для України розвиток культурної дипломатії важливий із точки зору реалізації державного курсу на євроатлантичну інтеграцію. Слід враховувати, що особливості культурної політики ЄС засновані на європейському баченні функцій культури: 1) культура як виконавець дипломатичної місії; 2) культура як національна справа; 3) культура як «інструмент» вирішення супутніх соціально-економічних проблем [1, с. 9].

Аналіз вказаної проблематики потребує застосування полідисциплінарних підходів, використання дослідницького інструментарію культурології, теорії комунікації, економічної теорії, політичної психології, менеджменту, теорії міжнародних стосунків. У провідних західних країнах культурна дипломатія є об'єктом активних теоретичних досліджень (так, у Берліні функціонує Інститут культурної дипломатії (Institute for Cultural Diplomacy) і ефективною дипломатичною практикою (у Державному департаменті США функціонує Консультативний комітет з культурної дипломатії). Вагомий внесок у вивчення даної теми зробили українські науковці С. Здіорук, О. Розумна, В. Дзоз. Проте аналіз культурної дипломатії як чинника та невикористаного ресурсу розвитку міжнародних економічних стосунків є новим напрямком вітчизняних досліджень, що актуалізує обрану тематику. В контексті даного розвідки особливої ваги набувають питання інноваційної функції культури, проблеми розвитку вітчизняних креативних індустрій у руслі європейської культурної політики, їхній вплив на вирішення проблеми зайнятості, соціальний та економічний ефект культурної дипломатії.

Формами міжнародної економічної діяльності в культурній сфері є розвиток міжнародного туризму; міжнародна торгівля предметами мистецтва, послугами у сфері культури, освіти та науки, реклами, консалтингу, організації виставок, конференцій, інформаційній сфері і т.і.; міжнародна міграція капіталу (інвестиційна діяльність у сфері культури) та робочої сили (кадрові обміни), інноваційні зв'язки, спільна підприємницька діяльність, кооперація з іноземними суб'єктами, що працюють у галузі індустрії культури тощо. Чекають свого наукового розв'язання наступні проблеми: 1) знаходження ефективних шляхів підвищення конкурентоспроможності національного культурного продукту на

європейському та світовому ринках; 2) підтримка засобами державного протекціонізму його національного виробника; 3) національна економічна та гуманітарна безпека; 4) шляхи уникнення культурного та інтелектуального донорства України та збереження культурної еліти; 5) розвиток транскордонного та регіонального культурного співробітництва в Південно-Східній Європі.

Суб'єктами культурної дипломатії є держава, національний бізнес, представники національної сфери культури, «креативний клас», діаспорні організації та лобі України. Держава у особі відповідних державних інституцій виконує роль замовника та координатора, що реалізує стратегію культурної дипломатії у відповідності до національних інтересів та національної безпеки; національний бізнес, діаспора та лобі виступають як у ролі меценатів, так і у ролі активних організаторів та промоутерів національної культурної індустрії. Діячі культури є виробниками культурного продукту, виконавцями культурних проєктів, наповнюють їх контентом, проєктують вектори подальшого розвитку галузі.

У Стратегії розвитку Європи «Європа-2020» культура визнається джерелом економічного зростання та подолання безробіття [9]. У World Cities Culture Report 2012 зазначено, що можливості культури та економічні успіхи держав є взаємопов'язаними, багата культура стає джерелом економічного успіху [11]. Це підтверджує досвід провідних країн світу. Окремі європейські країни від експорту культурного продукту отримують до 30% державного бюджету, ВВП європейських країн завдяки креативному продукту зріс на 4,5 %, з'явилося 8,5 млн. робочих місць; у США культурна індустрія є третьою за прибутковістю [3]. Культурні координаційні центри держав, що діють за кордоном, є трансляторами та пропагандистами культури власної держави і одночасно їхня діяльність сприяє розвитку світової культури. В Україні активно працюють Британська Рада (Велика Британія), Французький Інститут (Франція), Чеський центр (Чеська Республіка), Польський Інститут (Республіка Польща), Інститут Сервантеса (Іспанія), Гете-Інститут (Німеччина) [4].

В Україні культурна дипломатія тривалий час перебувала поза полем зору українського політичного керівництва, стратегія державної політики у цій сфері

відсутня, економічна складова культурної дипломатії не дооцінена, через що держава несе як іміджеві втрати, так і прямі економічні збитки. Україна немає власних закордонних культурних інституцій, Українських Центрів, довгий час були відсутні навіть спроби теоретичних розробок державної стратегії культурної дипломатії. При дипломатичних установах України існували малоефективні культурно-інформаційні центри, діяльність яких через брак коштів, фахівців та продуманої стратегії роботи не відповідає сучасним викликам у інформаційній та культурній сфері та обмежувалася лише поодинокими представницькими заходами [5].

Перед керівництвом України та її культурною елітою стоїть завдання посилення культурної присутності України у світі, розвиток міжкультурних комунікацій та обмінів. У руслі цих завдань у березні 2015 р. Міністерство культури України розробило проект Концепції Українського Інституту Тараса Шевченка як центру реалізації культурної дипломатії [2]. Український Інститут задуманий як неурядова організація мережевого типу. Осередки Інституту планується створювати передусім у країнах Європи та в інших пріоритетних із точки зору національних інтересів країнах і регіонах. Інститут матиме низку дорадчих експертних рад за окремими напрямками діяльності. Передбачається використовувати Інститут як Координуючий центр, що організує свою роботу відповідно до державної стратегії культурної дипломатії.

19 листопада 2015 р. Україна приєдналася до проекту «Креативна Європа», що розрахований на 2014-2020 рр. Проект із бюджетом 1,46 млрд. євро спрямований на підтримку європейського культурного сектору як пріоритетного для соціально-економічного розвитку Європи [8]. Це надає нових імпульсів розвитку культурної дипломатії України, що може спиратися на досвід та фінансову підтримку ЄС.

Отже, культурна дипломатія повинна знайти своє місце у зовнішній політиці України як складова гуманітарної стратегії держави та вагомий чинник міжнародної економічної діяльності. Для цього слід: 1) розробити державну стратегію розвитку культурної дипломатії з урахуванням економічної складової проблеми; 2) організувати повноцінне науково-методичне, інституціональне,

нормативно-правове, кадрове, інформаційне, фінансове, технічне забезпечення розвитку культурної дипломатії; 3) сприяти синергії зусиль держави, національного бізнесу, «креативного класу», діаспорних організацій та закордонного лобі у реалізації вказаної стратегії; 4) адаптувати українську гуманітарну політику до європейських культурних програм, гармонізувати культурну дипломатію України зі стратегією культурної політики ЄС.

Література

1. Здіорук С. І. Культурна політика України : національна модель у європейському контексті : аналіт. доп. / С. І. Здіорук, О. М. Литвиненко, О. П. Розумна; за ред. С. І. Здіорука. – К. : НІСД, 2012. – 64 с.
2. Громадське обговорення проекту Концепції Українського Інституту Тараса Шевченка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/401652>
3. Лихогляд К. Культура як індустрія / К. Лихогляд // День. – 2012. – №37. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/taym-aut/kultura-yak-industriya>
4. Розумна О. Досвід функціонування європейських інститутів культурної дипломатії : висновки для України. Аналітична записка НІСД. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1649/>
5. Розумна О. Культурна дипломатія України : проекти і можливості. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://life.pravda.com.ua/columns/2015/04/1/191893/>
6. Auswärtige Kulturpolitik – Konzeption 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/aa/akbp_konzeption2000.pdf
7. Cultural Diplomacy The Linchpin of Public Diplomacy Report of the Advisory Committee on Cultural Diplomacy U.S. Department of State September 2005 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.state.gov/documents/organization/54374.pdf>
8. Creative Europe.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/opportunities/index_en.htm;
http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/opportunities/documents/agreement-ukraine_en.pdf
9. EUROPE 2020: A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://eunes.vlor.be/detail_bestanden/doc014%20Europe%202020.pdf
10. What is Cultural Diplomacy? What is Soft Power? Institute for Cultural Diplomacy. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_culturaldiplomacy
11. World Cities Culture Report 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.iau-idf.fr/fileadmin/NewEtudes/Etude_1030/WorldCitiesCultureReport2012.pdf